

Nyhedsbrev, SN 123, September 2017

Foreningen Svend Gønge

Stiftet onsdag den 12. juni 2008

Pro honore patriae

Foreningen Svend Gønge

Svinøvej 42,
4750 Lundby
Tlf.: 4074 1870

jens@hallqvist.dk

www.svend-goenge.dk

Bestyrelse:

Formand:
Jens Hallqvist

Næstformand:
Ole Ib Hansen

Kasserer:
Jens Hallqvist

Sekretær:
Jens Beck

Øvrige bestyrelsesmed-
lemmer:

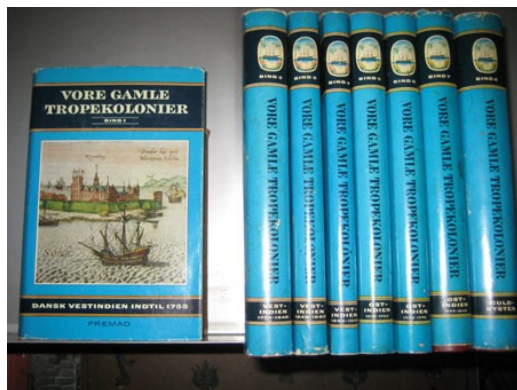
Gunnar Stobbe
Chris Hermansen
Ingegerd Riis
John Gravesen
webmaster

Redaktion på SN:
Jens Beck.

[svendgoengepoul-
sen@gmail.com](mailto:svendgoengepoul-
sen@gmail.com)

Guldkysten udløste dansk-svensk krig

I Seneste Nyt 108 fortalte jeg om at være stødt på helt uventede oplysninger ved søgning efter noget andet i gamle aviser. Nu er det sket igen i forbindelse med læsning af bogserien "Vore gamle tropekolonier" (forlaget Fremad 1952-53 og 1966), hvor jeg primært var interesseret i at læse bind 1-4 om de tidligere Dansk-Vestindiske øer. Heri stødt jeg bla. på oplysningen om, at Københavns borgmester Hans Nansen i 1652 var med til at finansiere det første danske skib til Skt. Thomas, efter at han i årene 1627-39 havde været salgsleder i Glückstadt (ved Elben) for det islandske kompagni.

Seriens bind 8 handler om Guldkysten - omkring den nuværende stat Ghana. Her var svenskerne i 1650-erne begyndt drive handel med de forskellige høvdinge og deres stammer, hvilket angiveligt fik store, afsmittende virkninger for Danmark.

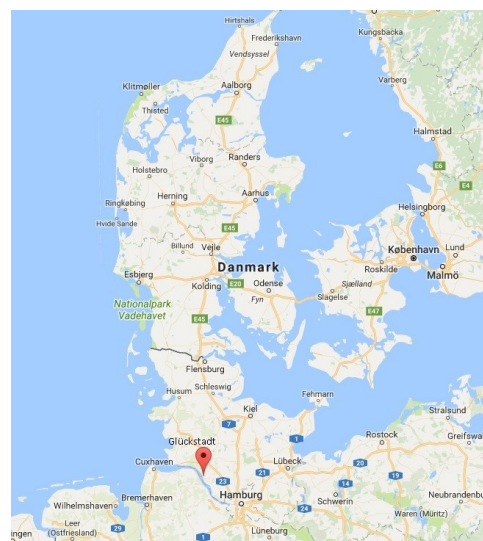
Bøgerne virker meget troværdige, så nedenfor bringes uddrag af side 32-36 i bind 8, førende frem til en for mange

ukendt oplysning om en vigtig årsag til, at Carl Gustav genoptog krigen i 1658 og belejrede København, mens Svend Gønge blev sendt til Sydsjælland for at "gøre fjenden al mulig afbreck og schade".

Omkring år 1648 havde et svensk selskab modtaget 2 skibe med gode ladninger fra Guldkysten (Guinea), hvor en "kommis og fiskal" [Hendrik Carlof](#) i det hollandsk-vestindiske kompagni havde skaffet negerhøvdingenes tilladelse til, at svenskerne måtte drive handel på kysten.

Carlof blev senere uven med svenskerne, skønt de i 1654 havde adlet ham, så han kunne kalde sig ridder. Svenskerne påstod, at han havde drevet handel for egen regning; Carlof klagede over, at han ikke kunne få sin løn og sine tilgodehavender dækket. Måske havde han vanskeligere ved at komme ud af det med svenskerne, efter at hans samarbejdspartner Louis de Geer var død og den svenske adel begyndte at brede sig i det svensk-afrikanske kompagni. I alt fald endte det med, at han efter 1656 at være kommet til Stockholm søgte sin afsked og flyttede til Hamborg og derfra til Emden.

I sin vrede mod svenskerne søgte han ved

[første Carl Gustav-] krigs udbrud dansk kaperbrev, og der blev da den 1. august 1657 sluttet en overenskomst med Carlof, hvorved det gaves ham i kommission at erobre det svenske fort på Guineakysten. Han skulle selv bekoste udrustningen af de nødvendige skibe. Hvis han erobrede noget skib, skulle han bringe det til Glückstadt (<https://da.wikipedia.org/wiki/Gl%C3%BCckstadt>). Dog måtte han efter behag sælge det, om det så skulle være til udlændinge; men ellers skulle han lade og losse i Glückstadt. Hvis det lykkedes at erobre fortet,

skulle han holde det, til han havde bragt kongen meddelelse, så de kunne forhandle om en udbygning af det danske kompagni. Hvis kongen ikke til den tid ville have et kompagni, kunne Carlof beholde fortet og afstå det til andre, der ikke var fjender af Danmark. Hvis han ikke erobrede fortet, men nok tog skibe eller varer, skulle han betale tiendedelen deraf til kongen. Han fik udtrykkelig tilladelse til at konfiskere alle svenske skibe; men neutrale og allierede fartøjer skulle han lade i fred.

Ved denne mærkelige kontrakt kom ridder Carlof altså til at indtage en i statslig henseende uafhængig stilling noget lignende den, Corfitz Ulfeldt og Hannibal Sehested lejlighedsvis optrådte i. Det ser ikke godt ud, at Carlof samtidig med, at han gik i dansk tjeneste, underhånden forhandlede med svenskerne og de Geers familie om forsoning.

På grundlag af overenskomsten afsejlede Carlof den 1. december 1657 fra Glückstadts red med skibet »Glückstadt«, der var forsynet med 18 kanoner og en besætning på 48 mand, og den 25. januar 1658 ankom han til Gemoree på Guldkysten. Det påstås, at han førte det svenske flag, og den svenske agent der på pladsen sendte da straks en mand ud til ham; men han holdt Carlof tilbage for at få underretning om forholdene på Carlsborg. Han sejlede derpå videre til det hollandske fort Axim for at bede om hjælp. Det var jo klart, at han ikke med sin egen styrke kunne udrette noget. Han fik så 4 både og 56 slaver, og med dem samt med 22 velbevæbnede matroser sejlede han om aftenen til [det hollandske] fort Elmina, der kun lå en halv snes km fra Carlsborg. Om natten marcherede han dette sidste stykke; undervejs sendte han bud til de nærmeste negerhøvdinge og bad dem komme til ham. Den fornemste af dem var en broder til Fetukongen Henniqua ved navn Acrosan, kaldet Johan Classen. Han beklædte stillingen som tay, dvs. rigsstattholder, skatmester og de kristnes beskytter i landet, og han var øjensynlig en mand, der forstod sit embede. Med ham havde Carlof før sin afrejse højtideligt indgået den aftale, at han, Carlof, skulle have de svenske besiddelser overladt, når han fordrede det. Carlof mindede nu herom, idet han samtidig meddelte, at det svenske kompagnis direktører højligt havde fornærmet ham, og for at give sine forestillinger vægt lovede han Johan Classen, at han skulle få al sin gæld til svenskerne eftergivet. Negerhøvdingen indgik derfor på at hjælpe efter evne. I stilhed slap han Carlof ind i den ved Carlsborg liggende negerby Ogua, kaldte derpå det svenske kompagnis slaver til og lovede dem gode gaver, hvis de ville yde bistand.

Om morgenen lå tågen tæt over egnen. Som sædvanlig mødte kompagnislaverne op ved fortet for at hente deres værktøj, som bestod i jernstænger til at bryde sten med. En stor og en lille port førte ind i fæstningen. Om natten var alt tillukket. Om morgenen blev slaverne sluppet ind ad den lille port; men så snart de havde fået fat på jernstængerne, slog de den intetanende skildvagt ned og åbnede den store port. Carlof og hans matroser sammen med ca. 100 negre stormede nu ind, nedskød en anden skildvagt og lod derpå udråbe, at de, der ikke gjorde modstand, skulle få deres sold udbetalt. Fortets besætning bestod blot af 16 mand. Det var derfor håbløst at tænke på modstand. Den svenske kommandant og guvernør J. Ph. v. Krusenstierna blev taget til fange. Samtidig lå der et fuldt ladet svensk skib »Stockholms Slott« ud for fortet. I Krusenstiernas navn blev der sendt bud til skibets kaptajn om at indfinde sig i fortet, og i tå-

Eberstein

gen kom han intetanende og lod sig tage til fange. Hollænderne fik derefter de hollandske matroser, der udgjorde flertallet ombord, til at forlade skibet, og de tilbageblevne svenske skibsfolk var for få til at sejle det. Skibet kunne således gøres til prise, og Krusenstierna og kaptajnen førtes fangne ombord på »Glückstadt«. De af besætningerne på fortet og skibet, der ville gå ind derpå, tog Carlof i sin tjeneste og lod dem i fortets sal sværge ham personlig troskabsed og bekræfte eden skriftligt. Det danske flag blev hejst på fortet, dansk løsen skudt, og hermed begyndte på en måde den danske konges afrikanske herredømme. Sidst i februar gik Carlof under sejl med begge skibe til Europa. Den 8. juni 1658 ankom han til Glückstadt og vakte her fortjent opsigt. Han meldte sig til den danske feltmarskal Eberstein og blev godt modtaget; men næste dag klagede den svenske resident i Hamborg og forlangte det svenske skib med fanger og ladning leveret tilbage til Sverige i henhold til en paragraf i Roskildefreden af 26. februar 1658, hvorefter man lovede at tilbagegive priser, der ikke var indbragt før Tåstrupforliget den foregående 18. februar. Desuden krævede man Carlof arresteret som sørøver. Eberstein mente dog ikke at kunne gå så vidt, da Carlof havde handlet i den danske konges navn, og da Carlof om aftenen var hans gæst, blev de svenske krav meddelt ham. Om natten flygtede han da ombord på et mindre skib med kostbarhederne fra sit hjemførte bytte, deriblandt 800 pund guld, taget fra det svenske kompagni. Herover blev svenskerne selvfølgelig vrede og beskyldte danskerne for at have hjulpet til flugten. Den danske regering forsøgte at argumentere om sagen ud fra en paragraf i Tåstrupforliget, hvorefter vel fæstninger og landstrækninger, der var erobret af danskerne, skulle tilbageleveres, men hvorunder skibet »Stockholms Slott« ikke kunne inkluderes. I stedet ville man påstå, at skibet før Tåstrupforliget var bragt ind til Carlsborg, der på dette tidspunkt måtte anses for dansk. Dette ræsonnement gjorde den svenske konge Carl Gustav aldeles rasende; han forlangte en stor pengeerstatning eller landstrækninger som pant, og i **virkeligheden blev Guinea-affæren en af de vigtigste årsager til, at han straks efter besluttede at genoptage krigen mod Danmark og føre sin hær mod København** [anden Carl Gustav krig] (citater), en politik, der foreløbig hindrede, at Danmark følte sig forpligtet til at levere Carlsborg og skibet »Stockholms Slott« tilbage til svenskerne. Først ved krigens slutning kunne man få ordnet forholdet til svenskerne, og kun med meget besvær opnåede man da ved freden i København den 27. maj 1660, at Sverige opgav det krav om erstatning for de guineiske besiddelser, som Carl Gustav havde fremsat 1658; deres fordringer var opgjort til 400.000 rd eller 4 tdr. guld. Nogen formel afståelse af besiddelserne fra Sverige til Danmark var derimod ikke på tale, og det var sikkert ikke svenskernes mening, at danskerne i fremtiden skulle have rettigheder i Afrika.

Af John Gravesen

Rislev kirkes ensomhed kan vi takke svenske styrker for...

Det gik hårdt ud over Næstved egnen, da svenskekrigene hærgede i 1658. De svenske besættelsesstyrker krævede opvarthning og "gaver" for at opføre sig nogenlunde civiliseret. Det blev, da regnskabet kunne gøres op, til en samlet udgift på 72.843 rigsdaler 4 mark og 8 skilling.

Det svarede til Næstved borgernes skatteindbetalinger i 728½ år og satte byen i stå de næste halvandet hundrede år.

Grådige krigskarle...

Men det gik endnu værre i det lille Rislev uden for Næstved. Her havde de grådige svenske krigskarle forset sig på kirkesølvet, der nok måtte være værd at få fingre i. Det blev der imidlertid ikke noget ud af, for byens folk havde i tide bragt sølvsagerne og andre værdier i sikkerhed

- af alle steder inde i det hårdt plagede Næstved. Her blev værdierne dog så godt gemt, at de overlevede massakren. Det gjorde landsbyen imidlertid ikke. De skuffede svenskere brændte hele byen af, præstegård og alle huse, og kun kirken ragede op over de rygende ruiner. Og

da Rislev by blev genrejst, skete det på en plads nordvest for kirken, der nu troner i ensom og ophøjet majestæt over landskabet. Rislev Kirke står som en karakteristisk repræsentant for middelalderens store kirkebyggeri i den danske landsbygd.

Kilde:
Familie Journalen, uge 48, 2005.

”HISTORIEN OM DANMARK”

DR genoptager lørdag d. 23. september serien ”Historien om Danmark”. I det første afsnit fortælles om perioden 1536 – 1660. Ugen efter d. 30. september er det så perioden 1660 – cirka 1800.

Det skulle så være det andet afsnit, der indeholder scener fra indførelse af enevælden. Her medvirker ærkebiskop Hans Svane, som sammen med borgmester Hans Nansen var meget aktiv for at hjælpe kong Frederik d. 3. i bestræbelserne på at stække adelens magt og gøre kongen til enehersker, enevældig konge.

Anledningen til at fremføre det her i ”Seneste Nyt” er den, at undertegnede Ole Ib Hansen, som af og til optræder som Hans Svane i Foreningen Svend Gønges regi, blev kontaktet af en caster i Danmarks Radio.

Han havde på foreningens hjemmeside i billedgalleriet fundet den Hans Svane, som DR kunne bruge som statist i ”Historien om Danmark”. Det kunne jeg naturligvis ikke sige nej tak til.

Så den 4. maj om aftenen var jeg sammen med flere andre statister til optagelse på Christiansborg. Det var en meget spændende og anderledes oplevelse. 3 til 4 timer varede det. Gad vide hvor mange sekunder det bliver til i afsnittet. Flere statister blev iklædt dragter, som kostumeafdelingen formodentlig havde fremstillet.

Hans Svane var som trådt ud af et velkendt historisk maleri, takket være de dygtige damer i systuen i Lundby.

Ole Ib Hansen

En tur i det fynske landskab...

Min hustru og jeg havde forleden et ærinde i Odense. Via broen over Storebælt tog det ca. 2 timer, så var vi fremme. Vores forehavende varede kun kort tid, så vi blev enige om en lille afstikker, før vi returnerede til Sydsjælland. Fyn har sin charme - Fyn er fin.

Ad små veje nød vi landsbyidyllen, huse og gårde. Gamle, men velholdte gårde lå jo her og der. Som perler på en lang snoet tråd. Vi kørte mod Middelfart. Det var nok en improviseret frokost der "kaldte".

Fynsk bindingsværk

Men også vores oplevelse af de mange markeder, som vi ofte havde været en del af, "hang" i underbevidstheden. Gamle og oprindelige håndværk lever og fremvises jo netop der.

Rebslagere, lerdrejere, buntmagere, biavlere, kulsviere og tjærebrændere og beklædningshåndværkere og mange flere.

I Asperup syd for Båring lå så et hus med navnet Historicum. Det lød jo ret "asterix-agtigt". Men vi måtte kikke ind!

Det viste sig at være en forretning, som formidlede alt af historisk håndværksmæssigt interesse. Som medlem af en "[reenactment](#)" forening kunne jeg straks se, at dette måtte have betydning for mange i FSG.

Dragtpersoner ville netop her kunne få de materialer, som var nødvendige for den rette klædning.

Metervarer i bomuld, hør, silke, nælde, skin, læder og meget mere.

Adressen er: Middelfartvej 87, 5466 Asperup, Båring.
www.historicum.eu med en mailadresse: info@historicum.dk

JB

